

VIDA MÁRIA

STOCKINGER TAMÁS

(1811-1883)

AZ ORVOSTÖRTÉNELMI OKTATÁS KEZDETE MAGYARORSZÁGON

Az orvostörténelem egyetemi oktatása Magyarországon a XIX. század 30-as éveiben Lenhossék Mihálynak, a budapesti orvosi kar igazgatójának kezdeményezésére indul meg. Lenhossék ugyanis 1828. február 28-án javaslatot nyújt be a magyar országgyűlésnek, melyben — többek között — az érvényben lévő tanrend kiegészítéseképpen a hiányzó tantárgyak között harmadik helyen említi „az általános orvostörténelem és irodalom” (historia practica medicinae cum literatura medica) oktatásának kötelezővé tételét, „ezt a felette hasznos rendkívüli tárgyat (extraordinarium hoc studium utilissimum) külön fizetés ellenében (erga peculiarem remunerationem) a tanárok valamelyike adhatná elő”.

Bár ez a kezdeményezés csak nyolc esztendővel később, 1836-ban Schoepf-Merei Ágoston jóvoltából realizálódik, akit a kar rendkívüli tanárként nevez ki a „historia practicae medicinae et chirurgiae,” tanítására. Ezt megelőzőleg a nem kizárólag biográfikus jellegű orvostörténelem első egyetemi szintű művelője, a nagyszombati fakultás európai hírű professzora, Trnka Vencel, aki egyetemi előadásai szaktárgyainak, a bonctannak, a kór- és gyógytannak történeti vonatkozásait bedolgozza. Schoepf-Merei úttörő vállalkozását tanítványai köréből kikerülő Stockinger Tamás — ekkor asszisztense, később az elméleti sebészet és sebészeti műtét tanára — folytatja 1845-ben, amikor rendkívüli tanárként három évig tartja orvostörténelmi előadásait.

Stockinger Tamás 1811. július 11-én Pesten született. A törekeny és gyenge testalkatú fiú kezdetben egyházi pályára készül, érdeklődése azonban hamarosan az orvosi pálya felé vonzza. Ezenbélül pedig a sebészet, de főként az orvostörténelem érdekli. A budapesti orvosi karon 1838-ban avatják orvosdoktorrá, s már egy évvel később egyedül nyeri el a sebészdoktori címet is. Első jelentősebb orvosi tanulmánya még ugyanebben az évben, 1839-ben a „Csuklásról” címen lát napvilágot az *Ovosi Tár* lapjain. Nemsokkal „sebész-tudori” címének elnyerése után Stáhly Ignác asszisztense lesz, aki ekkor a gyakorlati sebészet nagyhírű tanáraként működik.

Lenhossék Mihály kari igazgató és országos főorvos halálával a kari igazgatói és protomedicusi tisztséget szétválasztják: Bene Ferencre bízzák az igazgatói, Stáhly Ignáca a protomedicusi hivatal betöltését. Mivel Stáhly új elfoglaltsági körének teljes lélekkel eleget kíván tenni, ezért felmentését kéri tanszékének az új tanár kinevezéséig való ellátása alól. Ekkor nyílik lehetősége először Stockingernek, hogy a gyakorlati sebészet tanára lehessen, az állásra ugyanis pályázatot írnak ki s ezen harmadik helyen — Balassa János, Piskovich János után — jelölik. Az állást azonban nem vele, hanem Balássával töltik be.

Még egy sikertelen jelölés — 1841-ben az államorvostan tanszékének megüresedésével — után végül az 1845-ös év hozza meg az első rendkívüli tanári megbízást. Schoepf-Merei Ágoston, aki 1843-ig az orvostörténelmet adja elő, felmentését kéri, hogy e-helyett a vezetése alatt álló gyermekkórházban rendkívüli tanárként gyakorlatilag oktathassa a

„gyermekbetegségek gyógyítását“. Miután Stáhly 1845. február 2-án hosszabban megindokolja, hogy „az okszerű orvostani történetek előadása az orvos-sebészi hallgatókra nézve nyomatékos fontosságú“, majd rátérve a két pályázóra, Stockinger Tamásra és Wagner Jánosra kijelenti, hogy szerinte „egyikük sem felelt meg egészen; de másrésről már magában oly nehéznek találok a feladatot, hogy annak kielégítő megoldását inkább a több éveken által folytatott oktatásból, mint elméleti előkészülettől igényelhetők vélem.“ Sajnos ez a nagyszabású terve nem válik valósággá. Stockinger ez irányú működésével hosszú időre lezárul az orvostörténelem oktatása az egyetemen. A pályázókról mégis elismeréssel nyilatkozik Stáhly: mindketten „komolyan forogtak az orvosi tanulmányok ezen tágas osztályában, látszik, hogy világos eszmévé vált náluk feladata a kérdésbeni tanszéknek, főképp pedig, hogy meg nem elégedtek valami más szerzőnek majmoló leírásával“. Nem kisebb személyiség mint Wagner János a hazai klinikai gondolkodás egyik elindítója — az ellenjelölt, mindennek dacára Stáhly első helyen Stockingert javasolja. Javaslatát a helytartótanács jóváhagyásával a császár is elfogadja és 1845. július 1-én engedélyezi, hogy a pragmatikus orvos- és sebésztudomány történetéből rendkívüli tanári minőségben, díjtalan előadásokat tartson.

A sebészet és orvostörténelem két fő érdeklődési területe, bizonyítja, hogy 1845. október 27-én tartott székfoglaló előadásában a sebészeti műszerek történetével foglalkozik. Több mint húsz évvel később készült legjelentősebb szakirodalmi munkája, az *„Útmutatás a sebészi műszerek elemzésére s bírálatára.“* előszavában pedig egy lépéssel továbbmenve a sebészeti műszerek történeti ismeretének fontosságára hívja fel hallgatói figyelmét, majd hozzáteszi: „Amint pedig a sebészetnek saját általános kórtana, úgy saját gyógyszerterana is van, ez pedig a műszertan és a műszerek alkalmazása.“ Bár orvostörténeti előadásait mindössze három évig tartja, ekkor ugyanis a sebészeti tanszék helyettes tanárává nevezik ki, azonban történeti hajlamaihoz sohasem lesz hűtlen, ellenkezőleg: a későbbiekben sem feledkezik meg sebészeti ismereteinek történeti adatokkal való kiegészítéséről.

A közéleti szerepléstől és a politikától egész életén keresztül távontartja magát, még az osztrák kormánynak sem lehettek kétségei „loyális érzületeinek kipróbált volta felől“. Az 1848-1849-es szabadságharc alatt Windischgraetz tábornok 1849. január 5-én történt bevonulása után azonnal a Rókus kórház igazgatói székébe ülteti, majd nemsokkal a szabadságharc leverése után igazolódik „ártatlansága“ és Ferenc József császár 1851. július 27-én kinevezi az előkészítő kórodai sebészeti tanszék rendkívüli tanárává. Stockinger tehát igen sokat köszönhet politikai semlegességének; amikor a legkiválóbbak, Balassa, Bugát, Schoepf-Merei, Wagner, Arányi elmarasztalásban vagy egyenesen állásukból való elmozdításban részesülnek, akkor nyílik végre alkalma, hogy előléptetést nyerjen.

Az előkészítő kórodai tanszék Stockinger kinevezésével alakul meg az elméleti sebészeti tanszék megszüntetésével, ahol a legfontosabb tantárgyak: a sebészeti műszerek és kötőszerek tanítása, a műtéttan és a sebészeti kórtan. Stockinger Tamás legfőbb figyelmét a sebészeti műszerekre fordítja, különös tekintettel azok készítésének történeti fejlődésére; kötőszereknél a célszerűség figyelembe vétele mellett kellő súlyt fektet azok csinos kiállítására. Már említett műszertanában írja, hogy az akológiai kézikönyvek „a sebészeti fegyvertárnak nevezett roppant műkészletet felsorolják, leírják és ábrázolják, ellenben ritkán bocsátkoznak a műszernek történelmi, eröműtani és sebészgyakorlati elemzésébe“. Az oktatási rendszernek ezt a hiányosságát igyekszik pótolni és a „kórodai előkészítő sebésztan“ tantárgyán belül elsősorban a sebészi műszerek megismerését, elemzését és értékelését, továbbá a kötések készítését és alkalmazását akarja az orvos jelöltekkel elsajátíttatni. Mindezen túl pedig a hallgatók megtanulnak a tájbonctan alapján műtéteket tervezni és véghezvinni, „tehát a műszereket alkalmazásba venni, végtére pedig a sebészi betegségeket megismerni taníttatik hulla, csontváz, bonckészületek és sebészi bonckísérletek segédelmével“. A sebészi műszerek osztályozási alapjául alak, szerkezet és eröművi hatásra nézve gyűjti főcsoportokba a műszereket, pl. ollók, szikék, kések, fűrészek, tűk stb.; ezen belül alosztályozási szempontnak a műtéteket tekinti; így pl. a gerelyek csoportját érvágókra, tályognyitókra és ojtókra osztja. Előadásaira komoly gondot fordít, a sebészeti kórtan területén tanítványait megismerteti irodalmi tanulmányainak eredményeivel. Ezek közül a jelentősebbek: Hugycsömetszések és a Linhárt-féle hugycsömetsző.(1859), Műszertani jegyzetek a gége- és légcsömetszés történelméhez.(1860), vagy: Adatok a sérvkötők tanához.(1873)

Az „októberi diploma“ (1860) kibocsátása után, az egyetemi alkotmányos élet ébredésekor, az orvosi kar Balassa elnökletével bizotmányt jelöl ki, melynek tagjai: Lippay, Stockinger, Lenhossék, Semmelweis és Wagner tanárok. A választott bizottság új tantervet dolgoz ki; Markusovszky Lajos pedig az Orvosi Hetilap hasábjain az ovostörténelem jelentőségére ismét felhívja a figyelmet s a folyóirat részéről pályadíjat tűz ki „a magyar orvostan történelmét tárgyzó munkára“. Az egyetemi tanárok közül sokan fellelkesülve felajánlják, hogy új tankönyveket írnak; így pl. Arányi kórbonctant, Lippay szemészetet, Semmelweis szülészetet, Stockinger sebészeti mütéttant. Már említett írása ez alkalomból jelenik meg 1867-ben.

Az 1860-as évektől kezdődően hivatali pályája töretlenül ível fel-felfelé: 1864-ben az egyetem dékánja, majd 1871-ben rektor, végül orvoskari prodékán lesz. Az egyetem fennállásának 100. évfordulója alkalmából pedig 1873-ban — Lippay és Lenhossék professzorok mellett — az uralkodó királyi tanácsosi címmel tünteti ki. Nyugalomba vonulása után, 1879-ben második sebészeti katedrát hívnak életre, mely a tudomány és a gyakorlat szükségletének jobban megfelel. Stockinger Tamás 1883-ban hunyja le örökre szemét.

Stockinger élettörténetének rövid „summája“ nem kiemelkedő egyéniséget állít elénk, hiszen a kor olyan orvosokkal dicsekedhet, mint pl. Semmelweis Ignác, Balassa János, Arányi Lajos stb. Mégis komoly szakirodalmi felkészültségével, kitartásával és szorgalmával, végül pedig bizonyos területen majdnem úttörő jelentőségű tevékenységével, valóban kiérdemelte, hogy megemlékezzünk működéséről. Hiszen amíg az európai egyetemeken már a XVIII. században általánosan szokás volt az orvostudomány egyetememes rendszerére vonatkozó orvostörténelmi ismeretanyag előadása, sőt az első, nem kizárólag biográfikus jellegű orvostörténelmi művet már a XVII. században, 1696-ban megírta a francia származású Daniel Leclerc, addig a pesti orvosi karon csak Schoepf-Merei Agoston, majd az örökébe lépő Stockinger Tamás jelentette az orvostörténelmet. Az önálló magyar általános medicohistoria hiányát érezve tűz ki erre külön pályázatot 1860-ban Markusovszky Lajos. Mind Schoepf-Merei, mind pedig Stockinger maga készítette jegyzet alapján kénytelen oktatni hallgatóit, rendkívüli tanárként és díjtalanul.

Stockinger után az orvostörténelem rendszeres tanítása a pesti egyetemen megszűnt, egyetemi szintű előadást — egyetemi magántanári képesítéssel, illetve egyetemi rendkívüli tanári címmel rendelkező előadókkal — csupán néhány szemeszteren át hallgathattak a medicus jelöltek.